

Broumov

Kraj: Královéhradecký

Správní obvod: Broumov

Nadmořská výška: 395 m n. m.

Počet obyvatel: 7 073

Adresa URL: www.broumov-mesto.cz

Okres: Náchod

GPS souřadnice: 50.585658N, 16.331815E

První pís. zmínka: 1256 (768 let)

PSČ: 550 01

Historie obce Broumov

Počátky Broumova jsou spojeny s působením nejstaršího mužského řeholního řádu na území Čech - břežnovskými benediktíny. Ti v roce 1213 získali darem od krále Přemysla Otakara I. území dnešního Broumovska a Policka s malou osadou benediktinských poustevníků a dřevěným kostelem Panny Marie na místě nazvaném Police a o čtyřicet let později zahájili jeho kolonizaci. Zatímco polická část vznikajícího klášterního dominia byla osídlena poddanými z vnitrozemí Čech, kolonizace Broumovska byla součástí mohutné německé kolonizační vlny, která ve 13. století zalidnila mimo jiné i sousední Slezsko a Kladsko. Organizaci osídlení Broumovska svěřil břežnovský opat podnikatelům - lokátorům, kteří si přivedli zemědělce, rozdělili lesní půdu, vyměřili katastry obcí a stali se držiteli svobodných statků a vykonavateli nižších soudních pravomocí - fojty. Pravděpodobně v roce 1255 byl na ostrohu nad pravým břehem Stěnavy založen Broumov jako správní centrum a jediné místo na panství vyhrazené obchodu a řemeslné výrobě. V roce 1266 opat Martin odkoupil od fojta Wichera, snad hlavního organizátora kolonizace Broumovska, za 200 hřiven stříbra dědičná práva na broumovské fojtství se dvěma domy na tržišti, dvorem na předměstí a všemi k němu náležejícími pozemky. Mezi broumovskými řemeslníky získali již v prvních letech existence městečka významné postavení soukeníci. V roce 1275 jim král Přemysl Otakar II. udělil privilegium na výrobu a prodej sukna a soukenická produkce brzy přerostla omezené potřeby místního trhu. Byl tak předznamenán charakter budoucího hospodářského rozvoje Broumova a položeny základy tradice textilní produkce orientované na export. Po Přemyslově smrti na Moravském poli se na dobu svého života zmocnil spolu s Kladskem i Broumovska kníže Jindřich IV. Vratislavský. Po roce 1290 bylo panství vráceno benediktinům, ale potíže s obhájením pozemkového vlastnictví na slezských hranicích pokračovaly i nadále. Roku 1300 proti opatově moci povstali držitelé broumovského a několika vesnických fojtství a plenění klášterního majetku téměř stočlennou loupežnickou družinou se podařilo zakončit až s pomocí vojenského zásahu spřátelených šlechticů. Před rokem 1331 král Jan Lucemburský zastavil všechny příjmy z broumovského panství na úhradu svých dluhů doživotně příslušníkům kladského šlechtického rodu Pannewitzů.

Středověký vzestup

Náhradou za utrpěné ztráty odměnil král Karel IV. břežnovský klášter výsadami, mj. i privilegiem z roku 1348, kterým udělil opatovi pro jeho poddané v Broumově stejná práva, jaká měli i obyvatelé královských měst Hradce a Kladska. Broumov se ovšem nikdy nestal svobodným královským městem a na skutečné rozšíření městských výsad si broumovští museli počkat až do 1. poloviny 15. století, kdy roku 1419 opat postoupil městu za roční poplatek právo svobodného dědictví a prodal mu dva domy na zřízení radnice a obecního domu. V roce 1449 pak byla městská privilegia rozšířena i o hrdelní právo. Za

husitských válek se Broumov stal opěrným bodem katolické strany. V květnu 1420 byl husity vypálen břevnovský klášter a větší část konventu v čele s opatem Mikulášem uprchla do Broumova. Na jaře 1421 byla do města vložena posádka vratislavského biskupa a slezských šlechticů a již v červnu město oblehlo vojsko východočeských husitů, ale po třech dnech vyjednávání mezi vůdcem Čechů Čeňkem z Wartemberka a představiteli katolické strany husité odtáhli. Do konce 20. let broumovští všechny dostupné finanční prostředky vkládali do zpevnování městských hradeb a do budování parkánů na západní straně města. Ztráty způsobené válečnými událostmi poznamenaly život města až do poloviny století a teprve v roce 1446 vratislavský biskup Konrád upustil od vymáhání 6 000 uherských zlatých za vojenskou pomoc klášteru a městu v letech 1421–1428. V roce 1459 opat Jan Gebauer uznal nově zvoleného českého krále Jiřího z Poděbrad a přijal ho v klášteře. Byl proto broumovskými měšťany vyhnán a do města se mohl vrátit až s královou vojenskou ochranou. O deset let později byl Broumov opět postižen dalším válečným konfliktem o český trůn, když bylo město obsazeno 700 žoldněři ve službách uherského krále Matyáše. Roku 1472 syn Jiřího Poděbradského kníže Jindřich Minsterberský po dohodě s opatem a měšťany z Broumova vyhnal uherskou posádku působící městu a panství velké škody. Náhradou za válečné výdaje bylo Broumovsko a město Broumov knížeti na dobu jeho života zastaveno a po třetí spojeno s Kládkem. Ještě za života knížete, v roce 1488, však opat Pavel panství ze zástavy vykoupil. V roce 1505 se broumovští poddaní vzbouřili proti opatu Klimentovi a donutili ho k rezignaci, protože se snažil omezit práva udělená jim v době vlády Jindřicha Minsterberského. Další opat Vavřinec potvrdil městu jeho privilegia a vymohl od krále Vladislava potvrzení starých výsad soukenického cechu a udělení záruky na ochranu před neoprávněným použitím značky broumovského sukna. V průběhu 16. století zaujali broumovští soukeníci přední postavení mezi nejvýznamnějšími středisky výroby a vývozu sukna v Čechách. Broumov si dokázal udržet svou vynikající pozici mezi exportéry levného ale kvalitního zboží až do třicetileté války. Prosperita řemeslné výroby a obchodu se promítla, zejména po velkém požáru v roce 1549, v renesanční výstavbě města a v růstu kulturních potřeb maloměstské společnosti.

Náboženské spory

Po roce 1540 se pod vlivem sousedních slezských měst začalo i mezi broumovskými soukeníky šířit protestantství. Jeho stoupenci od roku 1575 k pořádání bohoslužeb užívali hřbitovního kostela Panny Marie. Opat Martin, zaměřený výhradně na osobní prospěch a zanedbávající duchovní poslání kláštera, jim v tom nechtěl a ani nemohl zabránit. Vzrůst vlivu Lutherova učení na Broumovsku a pokračující úpadek kláštera se nepodařilo zastavit ani energickému Wolfgangu Selendrovi, dosazenému v roce 1602 do opatského úřadu na příkaz císaře Rudolfa II. Když si broumovští luteráni v roce 1614 postavili vlastní kostel u dolní brány, nedocílil opat jeho uzavření ani s pomocí příkazů císaře Ferdinanda a ani za cenu uvěznění několika neposlušných měšťanů v Praze. Spor o broumovský protestantský kostel se stal dokonce jedním z vnějších podnětů pražské defenestrace místodržících 23. května 1618. Stavovští direktoři o rok později vykázali opata Selendra ze země, zkonfiskovali klášterní panství a prodali je za 54 000 kop broumovským měšťanům. Po bělohorské bitvě a po obnovení císařovy moci i na Broumovsku se správa a vlastnictví dominia opět vrátila do rukou břevnovských benediktinů. Některé z broumovských protestantských rodin ze rozhodly emigrovat a Broumovu byla jako trest za vzpouru proti klášterní vrchnosti a císařské moci odňata všechna práva a teprve po třiletém vyjednávání byla městu potvrzena pouze omezená privilegia. V roce 1632 dobyl saský generál Arnim Broumova. I když byl po osmi dnech okupace vytlačen císařským vojskem, trpělo město až do roku 1648 událostmi

třicetileté války - obléháním a nájezdy protestantských oddílů i průtahy a drancováním císařských armád. Zatímco rekatolizace na Broumovsku proběhla bez významnějších konfliktů ještě před skončení třicetileté války, spory měšťanů s klášterní vrchností o rozšíření hospodářských a samosprávných svobod nebyly ukončeny ani po uzavření dohody, tzv. Transakce z roku 1666, a projevil se i při poddanské rebelii v roce 1680.

Baroko a vrchol klášterní moci

Škody způsobené klášternímu velkostatku třicetiletou válkou se podařilo úspěšně napravit za opatřů Tomáše Sartoria (1663–1700) a Othmara Zinkeho (1700–1738), kdy řád dosáhl - zvyšováním robotních povinností a poddanských platů, vlastní velkorysou podnikatelskou činností a organizací plátenické produkce několika set domácích tkalců - velmi dobrého hospodářského postavení, které mu umožnilo nákladnou výstavbu klášterních objektů a kostelů i nákupy uměleckých děl od předních umělců pražského baroka. Slezskými válkami utrpělo celé Broumovsko, ale zvláště těžce bylo postižena soukenická výroba - v roce 1744 z původních 252 soukenických mistrů nepracovala ani jedna desetina. Ve snaze o oživení textilní produkce na panství zahájil klášter v roce 1747 výrobu ve vlastní soukenické manufaktuře, ale také její činnost byla ukončena ještě v průběhu sedmileté války. Broumovsko bylo až do roku 1763 neustále ohrožováno pruskými vpády a válečné události byly také příčinou velkého požáru města v roce 1757. Broumovský klášterní velkostatek se v 70. a 80. letech 18. století plně věnoval zemědělské výrobě a přestal řídit a podporovat rozptýlenou plátenickou manufakturu. Organizace domácího tkalcovství na vesnicích se ujali drobní podnikatelé, kteří dokázali plně využít dočasné prosperity, spojené se zakázkami pro armádu v období napoleonských válek.

Raný kapitalismus

Před polovinou 19. století se situace řemeslné textilní výroby na Broumovsku začala zhoršovat - upadalo jak domácí tkalcovství, tak i možnosti odbytu produkce městských soukeníků. To, spolu se zrušením feudálních poměrů a uvolněním pracovních sil ze zemědělství, připravilo půdu pro vznik průmyslové výroby. V roce 1856 Josef Schroll, jeden z nejznámějších podnikatelů a obchodníků s plátnem, postavil v Olivětině první mechanickou tkalcovnu a zahájil tak industrializaci regionu. Dlouholeté úsilí broumovských měšťanů o úplnou, na představitelích klášterního panství nezávislou samosprávu, vrcholící v období josefínských reforem a na přelomu letopočtu snahou purkmistra Lindeho o přiznání statutu královského města, nebylo úspěšné. Možnost spravovat si své záležitosti bez omezování ze strany vrchnosti získalo město až po zrušení poddanství a feudálního systému správy země po roce 1848. V roce 1850 byl v Broumově zřízen okresní úřad jako sídlo politické správy nejen bývalého klášterního panství, ale i Policka, Teplicka a Starkovska. V průběhu druhé poloviny 19. století se Broumov vymanil z původní středověké uzavřenosti a zejména po otevření železniční trati Choceň - Broumov v roce 1875 dosáhlo město prudkého rozvoje. Na přilehlých katastrech sousedních vesnic byly postaveny tovární objekty a nájemné domy, veřejné budovy jako nemocnice a školy, byl vybudován městský vodovod a kanalizace, vydlážděny a osvětleny ulice. Osvobození selského stavu a příznivé podmínky pro zemědělskou výrobu v době napoleonských válek po roce 1848 uspíšily přeměnu broumovského venkova. Během poměrně krátké doby dostaly vesnice na Broumovsku novou tvář v podobě slohově jednotné zástavby - typického empírového zděného statku. Za růstem města nezaostával ani společenský a kulturní život. Po založení zpěváckého spolku Orpheus (1864) a tělocvičného spolku (1866) vznikla, zejména rozšířením základních občanských práv po přijetí prosincové ústavy v roce 1867, celá řada dalších kulturních, vzdělávacích, náboženských, charitativních a politických

organizací. V úsilí o zlepšení sociálních a zdravotních podmínek dělnictva se angažovaly osobnosti veřejného života, jakou byl i MUDr. Franz Rosser. Při formování veřejného života začal hrát významnou úlohu místní tisk - noviny, časopisy a knihy regionálních autorů. Bouřlivá proměna veřejného života přinášela i v Broumově negativní jevy - sociální rozpory, politizaci veřejného života a růst národnostní nesnášenlivosti. V 70. roce došlo při útoku na příslušníky české menšiny ve městě ke smrtelným zraněním a následky nacionalisticky motivovaného řádění davu v roce 1908 se staly předmětem interpelací ve vídeňském parlamentě.

Válečné období

Život v Broumově za 1. světové války byl poznamenán odchodem mužů na bojiště ve východní a jižní Evropě, stagnací průmyslové výroby a existenčními problémy sociálně slabých vrstev. Velkým zajateckým táborem u Martínkovic prošlo několik desítek tisíc zajatců, především Srbů, a asi 2600 z nich zemřelo na následky epidemií z hladu a bylo pohřbeno na táborovém hřbitově. Světová válka skončila pádem rakouské monarchie a celkovým rozvrátím společenských a politických poměrů v Evropě. Prorakousky a všenněmecky orientovaní představitelé města a všech obcí na Broumovsku rozhodně odmítli vyhlášení československého státu 28. října 1918. Anselm Heinzl na demonstraci více než 8000 broumovských Němců 10. listopadu 1918 prohlásil Broumovsko za součást provincie Deutschböhmen. Projevy odporu proti ČSR zcela neustaly ani po obsazení Broumovska českým vojskem a po převzetí moci pražskou vládou. Po několika letech hospodářské konjunktury a s tím souvisejícího politického uklidnění postihly po roce 1929 Broumovsko, stejně jako jiné oblasti s vysokou koncentrací textilní výroby, obzvláště těžce důsledky světové hospodářské krize. V politickém boji o německého voliče se v podmínkách hospodářské stagnace a pod vlivem nástupu nacismu v Německu stala se svým separatistickým programem i na Broumovsku nejúspěšnější stranou Henleinova SdP, orientující se na spolupráci s Hitlerovou NSDAP. V roce 1938 bylo v Mnichově rozhodnuto mocnostmi (podobně jako předtím ve Versailles a Saint Germain a později v Jaltě a Postupimi) o řešení starého česko - německého sporu o možnostech soužití obou národností ve společném státě a Broumovsko tak bylo poprvé v historii odloučeno od Čech. Ještě před obsazením wehrmachtem odtud uprchli příslušníci české menšiny, Židé a někteří antifašisté - sociální demokraté a komunisté. Připojení k Německé říši však uvítala velká většina obyvatel ve městě i na vesnicích. Podle vzoru 3. říše byly všechny politické, společenské a kulturní organizace zrušeny nebo podřízeny příslušným složkám nacistické strany. Válečným cílům Německa byla od 40. let přizpůsobena veškerá průmyslová i zemědělská výroba. K práci v broumovských závodech byli nakomandováni příslušníci mnoha národů okupované Evropy. V broumovském zajateckém táboře zemřelo na následky hladovění a nelidského zacházení více než 100 ruských vojáků. 9. května 1945 Broumov obsadily jednotky sovětské armády a politickou správu postupně přebíraly tvořící se české mocenské orgány. V chaosu prvních poválečných týdnů docházelo k rabování, vyhánění a tyranizování německých civilistů, a zejména v okrajových částech okresu, i k vraždám. Nejvážnějším případem byl masakr 22 převážně starších lidí, žen a dětí z Teplic nad Metují 30. června 1945. V organizovaném transferu bylo během roku 1946 z Broumovska vysídleno do západní a východní okupační zóny Německa ve 22 transportech více než 22 000 osob německé národnosti. Státem zkonfiskovaná zemědělská půda na vesnicích a živnosti ve městě byly předány dosídlencům z přilehlých okresů východních Čech, ze Slovenska a reemigrantům z ciziny. I když se podařilo postupně obnovit základní funkce městského organizmu a oživit výrobu v hlavních broumovských závodech, téměř úplná výměna obyvatel, doprovázená přerušáním všech tradičních forem

společenského a kulturního života, samozřejmě poznamenala život města na několik desetiletí. Broumov podstatně změnil i svou vnější tvář - byly odbourány celé bloky zchátralých domů řadové zástavby v centru a jen zčásti nahrazeny novými obytnými objekty. Od šedesátých let byla kritická bytová situace řešena státní výstavbou panelových domů na sídlištích na okrajích města. Páteří hospodářského života města a regionu zůstala i po druhé světové válce textilní výroba, soustředěná na konci 40. let v národním podniku Veba. I v podmínkách centrálně řízeného hospodářského systému, preferujícího těžký a strojírenský průmysl, se broumovským textilním závodům dařilo na zastarávajících výrobních prostředcích vyrábět kvalitní zboží a úspěšně je exportovat i na kapitalistické trhy. Po zrušení broumovského okresu v roce 1960 se Broumovsko stalo součástí okresu Náchod. Díky geografické poloze a zvláštnostem svého historického a kulturního vývoje si však i nadále uchovalo svůj charakter a svéráz. Město Broumov zůstává i po téměř 750 letech své existence hospodářským a kulturním centrem broumovského výběžku. V posledních letech postupně padla i bariéra nepropustné státní hranice, izolující po druhé světové válce region Broumova na třech stranách od sousedního Polska. Broumov se stává cílem návštěv z blízkého východního zahraničí i výchozím bodem cest do hospodářsky a turisticky atraktivních oblastí Dolního Slezska a Kladska.

První písemná zmínka o Broumově je z roku 1256.

